

EL PAPER DELS CENTRES ESCOLARS EN LA PREVENCIÓ I LLUITA CONTRA LA VIOLÈNCIA DE GÈNERE

Pilar Jiménez Aragonés

INTRODUCCIÓ

"Els centres escolars, i universitats han de reflectir un determinat enfocament davant el món. Aquest enfocament ha d'estar fundat en el principi d'igualtat i sensibilitat davant temes de gènere, raça i classe i ha de demostrar que la desigualtat té un impacte perjudicial en totes les canadenques. Al mateix temps, el sistema educatiu ha de canviar el seu estricte model jeràrquic que assigna a educadores autoritat sobre estudiants, cap a un sistema que incorpori el repartiment del poder, resolució mútua de problemes i resolució no-violenta de conflictes. Alhora que les institucions eduquen, deuen també reflectir i emular visions alternatives." (Canadian Panel on Violence Against Women, 1993, p. 255).

He volgut començar fent al·lusió a la iniciativa canadenc, per considerar que és la de millor enfocament, pràctica i resultats en l'actualitat. En dos anys varen aconseguir reduir la violència en un 25%. Canadà ve realitzant un dels enfocaments de prevenció més eficaç des dels centres escolars. Això ens posa a la resta del món en una posició que fa que no hi hagi excusa perquè en altres països les actuacions siguin puntuals, decoratives, i, a vegades, ineficaces, perilloses, i, certament, massa cares. Coincidint amb la iniciativa de Jaffe per incloure el temari en el currículum nacional d'educació, va succeir la massacre de Montreal, la qual cosa va crear una urgència extrema per a la transformació del sistema educatiu. El desembre de 1989, catorze dones estudiants d'enginyeria a l'escola politècnica de Montreal, varen ser assassinades a trets per Marc Lepine, el qual mentre disparava, deia: "Sou totes una colla de feministes. Odii les feministes." Aquest mateix any varen morir a Canadà 119 dones a les mans de

les seves parelles. Les feministes, en efecte, varen percebre clarament la connexió: Violència de gènere, misogínia extrema.

"Portam vint anys de plans d'igualtat tractant de canviar la situació, no obstant això, la violència no disminueix, de fet es ve realitzant a molt primerenques edats, entre joves parelles que encara estan estudiant."

El currículum canadenc podria emular-se en el món sencer. Per què no es fa? Al meu parer hi ha un retrocés de l'avanç dels drets humans de les dones a tot el món, documentat per altres autores des de principi dels noranta (Naomi Wolf, Marilyn French), les quals deixen clar que juntament amb l'avanç de les dones, es ve produint un contraatac sistemàtic des dels grups d'homes de classe mitjana i alta que actuen com a models dels menys econòmicament agraciats. Portam vint anys de plans d'igualtat tractant de canviar la situació, no obstant això, la violència no disminueix, de fet es ve realitzant a molt primerenques edats, entre joves parelles que encara estan estudiant. Els rols presentats per l'home amb "èxit" modern són cada cop més assequibles als joves a través dels mitjans. La sexualitat és cada cop més un privilegi marcat i dissenyat pel que les feministes anglosaxones han anomenat "WASP" (white anglosaxon protestant male: baró blanc protestant). Aquest home dominant crea rols que transmet a altres

BOAMISTURA

homes a tot el món, presentant una sèrie de trofeus que el converteixen en el guerrer amb èxit de la nostra cultura occidental. El guerrer amb èxit no tolera responsabilitats cap a les dones, marca les pràctiques i pautes sexuals imposant-les sobre la dona i altres barons de menor poder sociocultural o racial. Aquest sector de la població masculina amb accés al poder més elevat de la piràmide amo-esclau, ja sigui culturalment, socialment o políticament i que actua sistemàticament per prevenir la presa de mesures eficaces i promou la tolerància a la violència masculina en nom dels drets dels homes violents, que sempre anteposen al dret de les dones i de la infància. Aquesta promoció s'ha fet des d'organitzacions com Families Need Fathers (Les famílies necessiten pares). Són homes de classe mitjana cap a alta que a USA, Gran Bretanya i altres països anglosaxons formen associacions per defensar els drets dels homes com a "pater-famílies", davant el creixent rebuig de la societat cap a l'abús de poder masculí. Hem d'acceptar que aquest tipus d'home està en tots els sectors socials, que no és fàcil d'identificar, però que des d'UNIVERSITATS, CENTRES ESCOLARS, EDUCATIUS EN GENERAL, FACULTATS DE MEDICINA, sobretot Ginecologia, PSICOLOGIA, SOCIOLOGIA, etc., es promou la TOLERÀNCIA A LA VIOLÈNCIA MASCULINA d'aquest percentatge d'homes violents, incloent per descomptat l'abús de poder en el treball i els abusos psicològics (*Mites que perpetuen la violència masculina, Materials Didàctics*

per Prevenir la Violència de Gènere, Pilar Jiménez Aragonès, quadern Professorat, p.23. Junta d'Andalusia, 1997). En l'actualitat és impossible per als Centres Escolars i l'Educació a tots els nivells, ignorar la violència que genera l'abús de poder masculí d'un sector d'homes. A continuació cit els factors que es presenten en l'A.S.A.P. (A School Based Anti-Violence Program, London Family Court Clinic Inc. Canadà 1996, p. 3):

1. L'increment de la violència als Centres Escolars que posa en perill el benestar de l'alumnat, professorat i empleats del Centre (Auty, 1991).
2. Les exigències de pares i mares per millorar la disciplina al centre i el clima general d'aprenentatge (Lennon, 1993).
3. La integració d'alumnes amb necessitats especials i problemes de conducta, als qui tradicionalment s'educa en Salut Mental, correccionals, i altres centres.
4. El reconeixement cada cop major que moltes alumnes pateixen per l'impacte de ser testimonis de violència a les seves llars, la qual cosa pot afectar les seves habilitats d'aprenentatge i desenvolupament emocional (Jaffe, Wolfe, Wilson, 1990).
5. Informació de moltes alumnes que se senten en perill al centre escolar i parlen repetidament d'un alt nivell de violència, assetjament i sexisme (Canadian Panel on Violence Against Women, 1993, p. 31).

BOAMISTURA

CONSIDERACIONS PER A EDUCADORS I EDUCADORES:

1. Dinàmica víctima-agressor

La societat humana és caracteritzada per la seva organització social d'una complexitat, que, de vegades, va fins i tot en contra de la supervivència. Les societats humanes estan exposades a tensions que provoquen estrès excessiu, no procesable pel sistema normal de fugida i resposta. Davant aquest tipus d'estrès, apareixen relacions de poder, basades en la dominància del més violent per aconseguir el que vol a costa d'altres. Els ximpanzés en aquestes circumstàncies estressants, que per a aquesta espècie serien la falta d'aliment i territori, quan no tenen els recursos necessaris per a la seva supervivència presenten mostres d'agressivitat violenta i no d'agressivitat protectora, com en la protecció de cries i de la seva espècie.

La societat occidental, producte de guerres continuades, estructura les persones en víctimes propiciatòries d'una banda, i agressors amb poders autoassignats, normalment usant la força sobre les víctimes propiciatòries. Aquesta organització social és tan antiga que no sembla que n'hagi existit una altra. No obstant això, les societats rurals prehel·lèniques mediterrànies, són de les poques que tenim evidència per l'Antropologia, Arqueologia, Biologia, Literatura de l'època i altres ciències, que han tingut sistemes socials basats en la igualtat o en el liderat femení, com la democràcia atenesa prehel·lènica no deixa de recordar-nos. La relació imposada víctima-agressor com a cèl·lula social ja ha estat estudiada per autors com Erich Fromm, qui l'enfoca des de la perspectiva que "La societat autoritària crea rols d'una combinació sadomasoquista i que el sadomasoquisme, semblant a la codependència, conforma societats autoritàries. La personalitat autoritària lluita internament amb una part dominant i una dominada, ja sigui en l'àmbit social o individual.

"La dona que pateix violència de gènere, sovint afirma no voler tallar el vincle afectiu perquè estima la seva parella agressora."

Aquesta relació deteriora l'autoestima dels components dels grups així organitzats, i és dependent del benestar que li porti un altre, que per

descomptat, des d'aquest moment es converteix en dominador. L'agressor depèn per a la seva pseudoautoestima, d'un sentiment de poder que exerceix sobre víctimes propiciatòries. La víctima sent que la seva supervivència depèn de la submissió a aquest agressor del qual depèn el seu benestar, ja sigui emocional o d'un altre tipus, entenent per submissió una enorme diversitat d'actes: complaure, cercar la imatge que espera el dominador, adaptar la sexualitat a les necessitats del dominador i tractar d'agradar. Aquests actes poden arribar a ser tan compulsius, com es veu en l'anorèxia, que no sorgeix de les passarel·les, sinó de la compulsió a anul·lar la pròpia personalitat per adaptar-se a una societat que no vol que la dona l'aclapari amb les seves pròpies demandes, entre elles, la necessitat de nodrir-se, de ser ella mateixa, d'expressar les seves emocions i necessitats. Aquesta expressió simbòlica que és l'anorèxia, està molt ben analitzada per Susie Orbach, en "*Hunger Strike*". Quant major és el poder de la dominància sobre la víctima, major és la resposta d'adaptació com a víctima i major la racionalització que la víctima farà de la seva pròpia situació, com ve ocorrent amb la sexualitat de les dones occidentals. Shere Hite ha fet l'estudi més ampli que existeix fins avui sobre la sexualitat humana, no obstant això, no veiem ni les seves pràctiques en tots els ginecòlegs, sexòlegs ni en altres professionals.

La dona que pateix violència de gènere, sovint afirma no voler tallar el vincle afectiu perquè estima la seva parella agressora. A això se li ha dit la síndrome d'Estocolm. És freqüent veure parelles on hi ha violència de gènere, en les quals la dona té fins i tot més recursos econòmics, però la por, la receptivitat al poder masculí, la por que ningú la vulgui poden ser tan grans, que justifiquen la permanència amb tota una sèrie d'arguments basats en sentiments que un dia varen tenir cap a les seves parelles, per resistir el canvi que intueixen serà el principi d'una guerrilla social. Al darrere hi ha vertadera por a l'home violent i a la societat que castiga dones que es defensen amb dignitat, i no presenten una imatge victimitzada, ja que la societat prefereix que les dones es mantinguin en el paper subordinat que se'ls ha vingut assignant per la força.

L'autoestima dels agressors depèn de la submissió de les víctimes. Si no poden exercir poder sobre altres, se senten perduts. L'autoestima o pseudoautoestima de la víctima depèn de l'aprovació o gratificació de l'agressor, la qual cosa aquest utilitza com a reforç esporàdic que li dona esperances perquè tot segueixi com abans. Ambdós es troben atrapats.

La infància maltractada, sovint usa racionalitzacions amb què poder transformar els seus pares o mares agressors en persones molt més acceptables, o fins i tot necessitades a qui han d'ajudar en el seu patiment. (Mirar Alice Miler per estendre's en aquesta anàlisi). El perill d'aquesta reacció de racionalització adaptativa o síndrome d'Estocolm, és que no permet mantenir la consciència suficient del patiment, perquè el o la menor puguin assimilar l'aprenentatge que tot patiment comporta i usar-lo en l'adaptació com a adult o adulta saludable. La consciència del patiment en la infància és essencial per realitzar canvis basats en l'aprenentatge y no en la compulsió a la repetició. El o la menor que pateixen amb mínima consciència que és injust el que els ocorre, que se saben no culpables del càstig (maltractament) rebut, i que en algun moment compten amb el suport o entesa d'alguna persona adulta, tendran moltes més possibilitats de sobreviure l'experiència amb bona salut mental i fins i tot amb un aprenentatge que els posarà per sobre de qui no el tenguí, quant a habilitats de supervivència es refereix i a crear bons models de conductes d'igualtat.

Les relacions víctima-agressor més conegudes per l'impacte destructor que han tengut sobre les seves víctimes propiciatòries són:

- **El racisme.** Una raça per dominació violenta sobre una altra s'assigna qualitats arbitràries que presenten com a desitjables, convertint de vegades qualitats, sovint negatives, en superiors, ja sigui el color de la pell, pèl, altura, forma d'expressar-se, de vestir-se, etc. A més d'altres qualitats que qui posseeix el poder, va assignant als dominats, com a conseqüència de la seva dominació, com les conseqüències de la pobresa.

"...arribant a afavorir la formació d'agressors o situacions d'agressió, en les quals una persona tria sentir-se superior per haver estat educada institucionalment."

- **El sexisme.** Segueix idèntiques estratègies. Assignar a un sexe de forma arbitrària i simple perquè el que domina així ho decideix, qualitats considerades o establertes com a inferiors. L'habilitat de sentir i expressar emocions, de formar vincles afectius, considerades fins fa poc i encara avui en certs contextos de parella, com una vergonya. La racionalitat, assignada gairebé

sempre a l'home com a ens superior s'anteposa a sentiments, benestar, i respecte per vincles afectius, sobretot amb la infància. Aquestes assignacions arbitràries de vegades, de qualitats positives i negatives, poden arribar a assimilar-les les víctimes propiciatòries fins a fer-les seves. És novament una reacció de defensa davant un sentiment total d'impotència.

- **L'edat.** La infància és el grup més sotmès de la terra. On hi hagi nines i nins, n'hi haurà de sotmesos, de maltractats o de víctimes d'abusos sexuals. El mateix ocorre amb les persones majors.

"L'única situació acceptable és en defensa de la pròpia vida, cosa que a les víctimes propiciatòries se'ls impedeix, acollint-se amb freqüència al dret de l'agressor i dient que l'autodefensa és violència o venjança quan la realitza una dona."

Per descomptat, la dinàmica víctima-agressor tenyeix gairebé totes les relacions socials a què ens sotmetem, arribant a afavorir la formació d'agressors o situacions d'agressió, en les quals una persona tria sentir-se superior per haver estat educada institucionalment. Com l'universitari que se sent dominant socialment sobre el treballador manual. La imatge afavoreix la dominància del prim sobre el gruixat, de l'alt sobre el baix, del nord sobre el sud, del que sap alguna cosa, sobre el que no sap. En definitiva, totes les persones som víctimes i agressors en algun punt del nostre creixement i edat adulta. La dinàmica víctima-agressor funciona com una relació d'emergència, quan les relacions afectives i els drets humans deixen de ser la base del funcionament social. A major estrès i menor qualitat de relacions afectives en una societat, major és la formació de relacions operatives de supervivència bruta. És essencial que siguem conscients de les nostres conductes de víctimes i d'agressors i posem en pràctica la desactivació, d'aquesta forma serem models per a la infància, que encara que sofreixi violència, tindrà també majors recursos personals per sobreviure-la, transformant-la en aprenentatge, sense necessitat de reproduir eternament models de víctima i d'agressor, d'amo i d'esclau.

"La desactivació comença quan respectam els drets humans d'altres persones sabent-los fil per randa, al mateix temps que autoafirmam els nostres perquè els respectin els altres, fent de bons models socials, aprenent a dialogar i a negociar i integrant en la nostra raó la idea que ningú té dret a infligir patiment en altres persones, sigui quina sigui la justificació al·ludida. L'única situació acceptable és en defensa de la pròpia vida, cosa que a les víctimes propiciatòries se'ls impedeix, acollint-se amb freqüència al dret de l'agressor i dient que l'autodefensa és violència o venjança quan la realitza una dona. La justícia és una forma d'autodefensa quan tota la resta ha fallat. No obstant això, hi ha una desactivació crucial a realitzar i és a nivell sociocultural. Fins que la població adulta no reconegui que actua de forma conscient i inconscient amb rols dominants danyosos per a la infància, amb freqüència manifesta en la imposició d'idees i en la presa d'eleccions sobre la vida de la infància sense comptar mai amb aquesta, fins que no parem de justificar i tolerar, quan no de negar la violència, no estarem treballant en profunditat.

"...molt poques infàncies se succeeixen sense algun tipus de pertorbació. La major part de la infància en el món, ha d'enfrontar-se com a mínim a la desigualtat i a la privació, gran part creixen en regions devastades per conflictes civils o internacionals i estan lluitant contra la pobresa i la fam. Les nocions occidentals de la infància són construccions recents, que, d'una banda idealitzen i per un altre imposen restriccions en l'experiència de la infància. Si prenem la condició global de la infància com a punt de partida, ens veim forçades a reconèixer l'habilitat que la infància té per sobreviure, mantenir-se al marge, responsabilitzar-se d'altres a edats que moltes de nosaltres a Occident consideràrem excessivament jove. Amb això, no suggeresc que les pèrdues, guerres, pobresa i fam siguin beneficioses. Més aviat, suggeresc que, començant des d'una visió més àmplia, podem evitar construir la infància com a "víctimes passives", i incloure en la nostra entesa el fet que la infància són individus que actuen i prenen eleccions, i que, en situacions de necessitat, desenvolupen estratègies d'afrontament i supervivència." (Liz Kelly, *Children Living with Domestic Violence*, p. 43 Capt. The Interconnectedness of Domestic Violence and Child Abusi).

2. Desactivació de la dinàmica víctima-agressor

1. Consciència de la situació i recerca de suport en la consciència d'una altra persona que entengui la situació.

2. Entrenament i validació no crítica o judiciosa de l'expressió i ús d'emocions d'atac i fugida: ràbia, por, dolor.
3. Coneixement de drets humans d'autoafirmació i protecció, primerament el dret a la protecció de la integritat física i psíquica de les persones. El dret a ser qui som, a pensar el que pens, a sentir el que sent i a la lliure expressió.
4. Aprenentatge del dret a dir No a tot allò que atempti contra algun dels drets bàsics.
5. En el procés de dur a terme tots aquests aspectes de la supervivència, la pràctica de l'autocura físicosaludable i emocional.
6. Ús de l'art i l'esport per a l'expressió i catarsi del patiment.

Totes aquestes estratègies contribueixen a la formació d'una bona autoestima basada en el bon ús de recursos de supervivència humans, recursos personals que a través de la consciència seran assequibles a la persona adulta que hagi patit d'alguna forma en la seva infància.

Bibliografia recomanada:

- Erich Fromm: *La Por a la Llibertat*.
- Alice Miller: *Pel teu Propi Bé. El Saber Proscrit*.
- Pilar Jiménez: *Mujer ¿Sabes Defenderte?*
- Clarissa Pinkola: *Estrés. Mujeres que corren con lobos*.
- Nancy Makepiece Tanner. *On Becoming Human*.
- Kaleghl Quinn: *Estand Your Ground*.
- *Children Living with Domestic Violence*, Londres, 1994. ■

